

Sobre l'evolució del pensament geogràfic a Catalunya

Núria Benach, M. Dolors Garcia Ramon i Joan Tort i Donada

Núria Benach

*Departament de Geografia
Universitat de Barcelona
nuriabenach@ub.edu*

El 26 de març de 2015 va tenir lloc la segona de les sessions dedicades a la commemoració dels cinquanta anys de la publicació del primer volum de la *Geografia de Catalunya* publicar per l'editorial Aedos, amb la participació de Joan Tort i Núria Benach (Universitat de Barcelona), i Maria Dolors Garcia Ramon i Abel Albet (Universitat Autònoma de Barcelona). Trobareu el resum que en va fer l'Elisabet Sau a: <http://scg.iec.cat/Scg9/Scg92/S91441.htm>.

Tal com es recollia en aquella ressenya, la taula rodona va comptar amb diferents exposicions esperonades per les preguntes formulades per Núria Benach, que actuà com a moderadora:

1. Què ha quedat d'aquell enfocament holístic de la geografia regional en la geografia catalana actual? És encara útil, fins i tot necessari, pensar la geografia com a ciència de la complexitat?

2. Qui ha fet geografia de Catalunya des dels anys 1960 a banda dels geògrafs? Podria ser que la feta per geògrafs no s'hagués allunyat dels esquemes "tradicionals"?

3. La influència dels corrents estrangers (especialment angloamericans) que es detecta a la geografia catalana de manera força extensa a partir dels anys 1980 ha estat aplicada i s'ha fet visible als estudis de geografia sobre Catalunya?

Per fer front a aquestes qüestions, Joan Tort, Abel Albet i Maria Dolors Garcia Ramon van acceptar el repte de reflexionar-hi.

En temps on domina arreu una ciència hiperespecialitzada, la reivindicació d'un pensament geogràfic generalista i integrat que contribueixi a la comprensió dels fenòmens altament complexos de la societat actual, pot sonar com una proclama més aviat ingènua i que més d'un qualificaria de "poc científica", atesos els criteris de valoració de la ciència que predominen en l'actualitat. No obstant això, la utilitat d'una ciència geogràfica que contribueixi amb la seva visió global a l'estudi de la complexitat va ser reivindicada per Joan Tort reprenent la creativitat i la imaginació geogràfica de Lluís Solé Sabarís, artífex i inspirador de la *Geografia de Catalunya* de l'Aedos. Tal com fa més extensament en l'article que publiquem en aquest volum, Joan Tort interpreta l'aportació de Solé Sabarís des de l'òptica del pensament "consilient" de Wilson que maldà per trencar les fronteres entre els disciplines físiques i les humanes. Tort revisa també el pensament de Solé a la llum del paradigma de la complexitat d'Edgar Morin que tan bé ha ressaltat el potencial de la geografia per comprendre l'enrevessat món actual, enfront de les hipervalorades ciències especialitzades incapaces d'entendre els fenòmens que estudien en el seu context.

Abel Albet, de la seva banda, va afrontar la segona qüestió, la de qui ha fet geografia de Catalunya (qüestió que, poc dissimuladament, assenyalava que potser la geografia de Catalunya hagi estat en gran part en mans de no geògrafs a les darreres dècades). Albet constatà que, efectivament, de geografia de Catalunya se n'ha fet molta des d'altres disciplines i que la que s'ha fet des de la disciplina geogràfica no ha anat gaire més enllà dels treballs realitzats als anys 60. Albet es demanava si és que els geògrafs no havíem sabut actualitzar o reemprendre els ensenyaments de les bones idees del passat per estudiar els temes nous. En aquests darrers decennis hi ha hagut, efectivament, molta producció geogràfica sobre Catalunya, però aquesta ha estat feta sobretot per institucions (en relació a unes inevitables vindicacions identitàries), per editorials privades (sovint en relació a interessos turístics), com a part de compilacions enciclopèdiques, etc. i relativament poca producció des de la geografia que, amb la necessitat de reproducció universitària per a l'ensenyament de secundària, no sembla haver-se nodrit prou de noves aportacions.

Aleshores, si el propi pensament geogràfic català no ha avançat potser caldria demanar-se què se n'ha fet, de la influència estrangera, tantes vegades detonant de canvis radicals? Maria Dolors Garcia Ramon va destacar el paper transcendent de la geografia catalana com a pionera de la innovació de la geografia espanyola, en fer-se ressò, ja des de mitjans dels anys 1960, dels canvis de paradigmes geogràfics internacionals (la *new geography* primer, després la geografia radical, els estudis de paisatge, la geografia humanista...); tota una nova generació dels llavors joves geògrafs semblaven buscar nous horitzons fugint, de vegades renegant-ne, de la geografia vidaliana. En l'article que publiquem en aquest volum, Garcia Ramon estableix el grau d'internacionalització de la

geografia catalana a través de diversos indicadors que recullen les innovacions temàtiques i la influència de la bibliografia internacional.

On som avui? Quin balanç podem fer cinquanta anys després que la Geografia de Catalunya arribés a un dels seus punts culminants? D'una banda, hi ha una inevitable dosi de crítica que cal fer. Deixar-nos portar per la hiperspecialització no ha estat segurament, des d'una òptica disciplinar, una de les millors estratègies ja que ha suposat renunciar a una de les millors armes analítiques de la geografia: la visió global i integrada. I aquesta tendència a l'especialització ha exacerbat encara més a una distancia metodològica, temàtica i conceptual, injustificada entre la geografia física i la geografia humana. Tot plegat hauria conduït a una sensible pèrdua de protagonisme dels geògrafs en els temes ambientals.

D'altra banda, les innovacions científiques que hem recollit fructíferament gràcies a l'estudi i coneixement de la geografia internacional per estudiar tants aspectes de la nostra realitat no han servit per fer estudis de conjunt comparables als assolits dècades enrere.

Fins aquí, el balanç és més aviat poc positiu. Tanmateix, mirant enrere no es pot dir que tot hagi anat malament i que el temps hagi passat sense progrés. El treball realitzat pels geògrafs ha estat abundant i molt intens, i els progressos metodològics i conceptuals han estat gegantins. Potser una conclusió inevitable, i que justifica fins i tot la mateix existència d'aquesta sèrie de sessions dedicades a la Geografia de Catalunya de l'Aedos és que, tot i el treball realitzat i les nombrosos crítiques parcials que se n'han formulat, aquella manera de fer geografia per estudiar el país en conjunt no ha estat encara substituïda per un model general alternatiu. Potser no n'hem sabut o potser és que no ha calgut. El fet és que una visió de conjunt com aquella, per imperfecta i desactualizada que hagi quedat avui, forma part d'un imaginari geogràfic col·lectiu on prenent sentit els estudis geogràfics nous, sovint sobre temes i amb enfocaments que llavors eren del tot impensables.

Geografia de Catalunya

UN DELS LLIBRES MÉS SOBRESORTINTS DE L'ACTUAL BIBLIOGRAFIA CATALANA

Direcció: Lluís Solé Sabarís.

Consell de Redacció: Josep Iglésies, Salvador Llobet, Pau Vila, Joan Vilà Valentí.

Assessors: Oriol de Bolòs, Joan Coromínas, Agustí Duran i Sanpere, Eduard Fontserè.

En el primer volum, **GEOGRAFIA GENERAL**,

han col·laborat: Pierre Deffontaines, Lluís Solé, Valentí Masachs, Oriol de Bolòs, J. Serra i Ràfols, Jordi Rubió i Lois, Joan Vilà, Josep Iglésies, Salvador Llobet, Ferran Soldevila, Joan Coromínas i Francesc Maspons i Anglèsell.

Comprèn les següents matèries:

Geografia física: El relleu. El clima i les aigües. Sòl i vegetació. El paisatge geogràfic. **Geografia humana:** El poblament. La població. Les activitats rurals. Ramaderia. El bosc i l'explotació forestal. La casa rural. L'explotació del mar. La indústria. El comerç. Les comunicacions. Geografia urbana. Constitució històrica de Catalunya.

Conté: 668 pàgines, 500 fotografies, 90 diagrames, 66 quadres estadístics, 43 fotografies en color, 42 plànols, 215 fotografies aèries, 22 gravats, 21 dibuixos, 14 blocs-diagrames, 9 mapes en color, 2 mapes desplegable.

Matèries i autors de la **GEOGRAFIA COMARCAL**

Introducció a la Geografia comarcal (J. Vilà)

Regió del Pirineu i Prepirineu (L. Solé)

Vall d'Aran (L. Solé)

Ribagorça (L. Solé)

Pallars Jussà i Sobirà (L. Solé)

Andorra (S. Llobet)

Alt Urgell (R. de la Torre)

Berguedà (J. Rebagliato i L. Solé)

Cerdanya (P. Vila i L. Solé)

Capcir, Conflent, Vallespir (F. Doumenge, G. Cuillè i R. Vinàs)

Regió de la Tramuntana (L. Solé)

Roselló (F. Doumenge)

Empordà (A. Compte)

Regió de la Muntanya Oriental Humida (S. Llobet)

Ripollès (L. Solé i S. Llobet)

Osona (S. Llobet)

Garrotxa (Maria del T. Bolòs)

Gironès (S. Llobet)

La Selva (S. Llobet)

Regió de l'Altiplà Central (J. Vilà)

Bages (J. Vilà)

Solsonès (M. Riu i J. Vilà)

Sagerra (J. M. Razquin, J. Ferran Lamich i J. Vilà)

Regió Continental (L. Solé)

La Noguera (J. Tortosa)

Urgell (R. Perrin i J. Tortosa)

Garrigues (R. Pita i L. Solé)

Sagrà (R. Perrin i J. Tortosa)

Llitera (J. Lladonosa i R. Perrin)

Baix Cinca (R. Perrin)

Terra Alta i Matarranya (E. Gimeno)

Regió Mediterrània (J. Iglésies)

Baix Ebre i Montsià (J. Trullent)

Priorat i Ribera d'Ebre (J. Iglésies)

Camp de Tarragona (J. Iglésies)

Conca de Barberà (J. Iglésies)

Penedès (E. Giralt)

Anoia (J. Iglésies)

Barcelonès i Baix Llobregat (P. Vila i J. Rebagliato)

Barcelona ciutat (P. Vila)

Vallès (S. Llobet)

Maresme (S. Llobet)

L'economia de Catalunya

Apèndix i índex

Les divisions territorials (J. Iglésies)

Índex toponomàstic de tota l'obra

Bibliografia general i per comarques

Vocabulari geogràfic

A part s'està preparant un **Gran Mapa de Catalunya**, realitzat amb tota cura i riquesa de mitjans

Cada fascicle contindrà:

2 làmines a tot color

escollida i abundosa fotografia (aèria i terrestre)

mapes comarcals a 3 tintes (escala 1:200.000)

esquemes, gràfics, diagrames, etc., etc.

Preu d'aquest fascicle: 75' - ptes.

En aparèixer el darrer fascicle, igualment com s'ha fet amb el primer volum, serà relligat en mitja pell, i una bella sobrecoberta. L'editor no solament proporcionarà el material, sinó que, ademés, a petició de l'interessat, prendrà cura de les operacions del relligat.

El subscriptor per fascicles obtindrà un substancial avantatge en el preu. Quan aparegui el volum relligat, serà posat a un preu més elevat que el que s'haurà anat abonant per subscripció.

SUBSCRIVIU-VOS A LA SUPER-PRODUCCIÓ EDITORIAL DE L'«ENCICLOPÈDIA CATALANA AEDOS»